

A ROMÁN NÉPI TÁNCMŰVÉSZET TUDOMÁNYOS KUTATÁSA

A bukaresti Néprajzi és Folklór Intézet (Institutul de etnografie și folclor) koreográfiai részlege 1950-ben alakult. Addig, mondhatni, a román népi tánc tudományos ismerete gyakorlatilag nem létezett. Alexandru Dobrescu próbálkozott rendszeresebb gyűjtéssel, továbbá Niculescu-Varone közölt néhány kötetet népi táncok vázlatos leírásával. A tánc csoportok repertoárja is szegényes volt, színpadra vitt táncaik meg egyre stilizáltabbá váltak. Ily módon, a népi tánc szépségéről és gazdagságáról kialakított némely apriorisztikus elképzelést nem számítva, a nagyközönségnek sem volt még pontos tudata népi alkotásaink e területének valódi értékeiről.

A fent említett időpontban egy új tudományág alapjainak a lerakása vált szükségessé: a néptánc kutatásé. Az elsődleges feladat természetesen a tudományos anyaggyűjtés volt, a népi tánc archívumának, tárának a megteremtése, s ezzel párhuzamosan a kutatás módszereinek kidolgozása, kezdve mindenekelőtt a táncleírás kialakításával, hogy a néptánc kutatás a rokon tudományágak szintjére emelkedhessen. S ma, jóllehet majdnem mindig csak négyen végeztük ezt a munkát, állíthatjuk, hogy e hiányosságokat nagyrészt pótoltuk.

E szerint Románia területi felmérésének jelenlegi állása kielégítőnek mondható. Ha számításba vesszük, hogy a népi szokásokat őrző falvak száma kb. 4000 (átlagban legalább 400—500 lélekkel), ehhez viszonyítva a felkutatott helységek száma, a 360, úgy hisszük, elfogadható. A 9 %-os arány beleilleszkedik az ilyen természetű kutatások esetében feltétlenül szükséges statisztikai minimum határértékeibe (5—10 %). Egyébként a feltárt tájegységek száma (125) meghaladja a feltételezett tánczónák (kb. 140) 85%-át. Igaz ugyan, hogy egyes területekről még igen hézagosak az ismereteink, különösen Moldva keleti részeiről, s az együttélő nemzetiségek táncainak a kutatása sem folyt kielégítő mértékben, ennek ellenére az összegyűjtött anyag nagyjából már is lehetővé teszi bizonyos általánosítások levonását Románia területének egészére.

Az évek során az Intézet kutatói kidolgozták a népi táncok valamennyi elemének rögzítésére alkalmas tudományos táncírás módszerét, s ez ma már az egész világon ismert. Kiváló lejegyzési módnak bizonyult, segítségével az említett időponttól napjainkig több mint 4000 tánc leírása vált lehetővé, ebből mintegy 500 táncé filmről. A táncról készült összes filmek száma azonban ennél is jóval nagyobb, az 1000 táncot is meghaladja kb. 15 000 m filmszalagon. A gazdag archívumban, természetesen, a táncok dallamai is megtalálhatók, a falu táncéletéről, a táncalkalmakról és az egyes táncokhoz fűződő különféle szokásokról készült feljegyzésekkel együtt.

A népi tánc kutatásának mai szintű módszere azonban nem egyik napról a másikra, hanem az évek hosszú során, számos kísérlet nyomán kristályosodott ki. A tulajdonképpeni *gyűjtés* is számtalan elemmel bővült — az árnyaltabb megfigyeléstől a mai korszerű és megbízható technikai eljárásokig. A gyűjtés egymást követő — olykor egymást fedő — szakaszai a következők: a tájékozódás (információgyűjtés), a közvetlen megfigyelés, a tánc megszervezése és lejegyzése, végül pedig lefilmezése; természetesen a nélkülözhetetlen kiegészítésekkel: a dallamok, táncszók, szokások és más adatok feljegyzésével. A gyűjtést az anyag feldolgozásával folytatjuk: a táncok *leírásával* (a helyszínen készített jegyzetek vagy a film alapján), majd az *elemzésükkel*: mindegyik darab vagy jelenség morfológiai, funkcionális és egyéb sajátosságainak meghatározásával, kifejezetten matematikai eljárásokkal. Az elemzéseket végül a *szintézisnek* kell követnie: az elemzett repertoár általános jellegének megállapítása, táji összefüggéseinek felfedése és besorolása a megfelelő zónába. Mindez egyúttal kiindulópontja további egyidejű, de több irányú és szélesebb körű kutatásnak: a táji, a nagyobb területi, végül a nemzeti jellegzetességek körülhatárolásának, a típusok (tipológiai) kategóriák, a típusok fölvázolásának és más tágabb — szerkezeti, funkcionális, stilisztikai — kérdések megoldásának.

Ez az összetett módszer sokrétű eredményhez vezetett. Sikerült meghatározni a táncok *alaktani kategóriáit*, vonásait — ilyenek: az *együttes arculata* (alakzata, nemi összetétele, testtartása), a *tánc menete* (térbeli kibontakozása, tempója), *kompozíciója* (a figurák felépítése és összekapcsolása, sorrendje), a *tánc mozgásszerkezete* (sejtjei, motívumai, figurái, táncmondái) és *ritmikai felépítése*. Minden elemzett tényezőt vagy tényezőcsoportot besoroltunk a megfelelő kisebb vagy nagyobb kategóriába. Újracsoportosítván ezeket a tényezőket, új összetételükben elősegítették az egyes változatok alaktani arculatának meghatározását. Természetesen magától értetődő, hogy az egyes táncokat nem elszigetelten, pusztán alaktanilag vizsgáltuk, hanem az őket kísérő, a velük összefonódott, a velük *összefüggő jelenségekkel* (dallam, szöveg, viselet) és a *társadalmi-néprajzi*, közösségi vonatkozásaival (funkció, téma) együtt. Mindezeket a tényezőket, amelyek szintézisükben meghatározzák a tánc — lényeges vonásait tükröző — jellegét, *karakterét*, különféle, kisebb vagy nagyobb mértékben elmélyített tanulmányokban tipologizáltuk.

Szerényebb mértékben ugyan, de foglalkoztak kutatóink a táncok *stilisztikai* vonatkozásaival is, megkülönböztető ismertetőjegyeket állapítván meg a *mozgásművészetben* (egyéni és csoportos testmozgás), mint: *változatosság* (egyén, korcsoport és nem szerint), *érzelmi állapot* (kéz- és arcjátékkal való kifejezés, kurjantás és csujogatas), végső soron az előadás *dinamikája* és *plaszticitása*, vizuális hatása. Mindezek érdekes (de még alaposabb tanulmányozásra váró) tudományos feltevésekhez vezettek a román népi tánc előadásmódjában létező stílusformákra vonatkozóan.

De a román koreográfia legfontosabb elméleti eredményei, a részletadatok gyarapodása folytán, két különböző irányban kristályosodtak ki. Egyrészt különféle alkotások és változatok tanulmányozása révén sikerült kialakítani ezek *típusait* (a megfelelő altípusokkal egyetemben). Ezt követően a típusokat koreográfiai *típuscsoportokba*, majd pedig *osztályok-*

Meződombi forgató

ba lehetett összesíteni. Ily módon hat főosztály alakult ki 17 csoporttal és 55 típussal. A hat osztályt a tánc *alakzata*, az együttes felállása alapján határoztuk meg, mivel ez tűnik a legátfogóbb ismertető jegynek, tekintve e folklórműfaj közösségi jellegét. E hat osztály a következő: 1. *Nagy hórák* (hore mari): nagy — nyitott vagy zárt — körben táncolt táncok; 2. *Öves táncok* (brüri): nyitott körben, félkörben vagy oszlopban táncolt táncok; 3. *Kis hórák* (hore mici): 4—8 személy által csoportban táncolt, rendszerint körtáncok; 4. *Kettősök* (doiuri): páros táncok, szabadon vagy különféle alakzatokban; 5. *Csapatos táncok* (cete): egytagban, körben vagy oszlopban táncolt táncok; 6. *Szólótáncok* (solo): egyéni táncok.

Természetesen ez a csoportosítás bizonyos „tisztá” képletekből indul ki, a valóságban közöttük számtalan átmeneti forma is létezik. Végeredményben mindenféle csoportosítással ez a helyzet; ez az általános képlet viszont minden megfigyelhető és elemezhető ismérv eredményét magában foglalja.

A szintézis másik irányát azok a törekvések képviselték, amelyek a román népi koreográfia jellegzetességeinek területi megoszlását próbálták felmérni. Egyesek ugyancsak a részletekre fordították figyelmüket, de állandó volt az az általános törekvés, hogy újracsoportosítás útján egyre nagyobb összefüggéseket lehessen megállapítani. E szerint a tanulmányozott 360 földrajzi pontból 125 tánczóna, ezekből pedig 24 nagyobb koreográfiai terület, úgynevezett „tartomány” körvonalazható.

A tovább csoportosított rokonvonások alapján a tartományokból még nagyobb területeket foghatunk össze, s ezeket nevezzük koreográfiai dialektusoknak. Hazánkban a következő dialektusok állapíthatók meg: 1. A *Duna menti dialektus*: a nagy folyam egész partvidéke a Temes-köz-től Dobrudzsáig; 2. A *nyugati dialektus*: a Körösök, Észak-Bánság, Erdély északi, középső és nyugati vidéke; 3. A *kárpáti dialektus*: a hegylanc egész vonulatának vidéke, mindkét lejtőjét beleértve, aminek igen nagy fontossága van a román nép kulturális egységének hangsúlyozása szempontjából; 4. S végül a különálló kis *macedoromán* csoport dialektusa.

Megjegyezzük, hogy mindezeket a csoportosításokat az említett matematikai eljárások alapján végeztük.

Eredményeink azonban nem korlátozódnak csupán a — dialektusokon belül még jobban érvényesülő — *változatosság* bemutatására, hanem sikerült meggyőző erővel bebizonyítani a román népi táncművészet erőteljes *egységességét* is. Ez nemcsak a koreográfiai jellegzetességek elemzéséből tűnik ki, hanem a táncok elnevezésében is követhető, sőt a rendelkezésünkre álló gyér történelmi adatokból is, amelyeket az évszázadok során jegyeztek le román és más kutatók. Pillanatnyilag kísérletek történnek az írott történelmi források és deduktív eljárások alapján e történelmi fejlődés tisztázására.

Ha viszont az elméleti eredmények a népi táncutatást mint tudományt a rokon kutatási területek szintjére emelik (sőt, ezeket sok tekintetben felül is múlják), sajnos, ugyanez nem mondható el a gyakorlati eredményekről. Az utóbbi években kétségtelenül számos szak tanulmány látott napvilágot, különösen a *Revista de etnografie și folclor* című folyóiratban. Kötetek is jelentek meg — gyűjteményes és elmélyült tanulmány jellegűek vagy éppenséggel összegezésre vállalkozók. Ezek közül a következőkre hívnám föl a figyelmet: 1. Vera Proca-Ciortea: *Jocuri populare românești* (Román népi táncok). ESPLA, 1955; 2. Andrei Bucșan: *Jocuri din Ardealul de sud* (Dél-erdélyi táncok). Editura didactică și pedagogică, 1957; 3. Andrei Bucșan: *Jocuri din Muscel și Bran* (Musceli és töröcsvári táncok). Editura didactică și pedagogică, 1958; 4. Constantin Costea: *Jocuri feciorești din Ardeal* (Erdélyi legényes táncok). Editura muzicală, 1961; 5. Emanuela Balaci și Andrei Bucșan: *Jocuri din Transilvania de sud* (Dél-erdélyi táncok). Monografie coregrafică. Casa creației populare a județului Brașov, 1969; 6. Constantin Costea: *Folclor coregrafic din Bihor* (Bihari táncfolklór) I—II. Casa creației populare a județului Bihor, 1968, 1972; 7. Andrei Bucșan: *Specificul dansului românesc* (A román tánc sajátosságai). Editura Academiei, 1971.

Megemlítjük, hogy ez utóbbi annyiban összetettebb tartalmú, amennyiben az egész román népi koreográfiát áttekintő összegezést is közöl, továbbá egy tájmonográfiát a Szeben megyei Szelistye vidékéről (*Mărginea Sibiului*), egy népi tánc típus monográfiáját a mokányok övestáncáról (briul mocănesc) és az előbbieken kifejtett módszer szemléltetésére törekvő három kisebb tanulmányt.

Mindezek kétségkívül számottevő eredmények. Mégis kevés a hazai és külföldi tánc kedvelők egyre növekvő igényeihez és elvárásaihoz képest. És kevés a kutatók fiókjában heverő kész dolgozatok számához

viszonyítva is. E dolgozatok azért nem jelenhettek meg, mivel egyrészt egyes kiadók értetlenül elzárkóznak előlük, kétségbe vonván e tanulmányok tudományos jellegét, másrészt azért, mert a Népi Alkotások Központi Háza — épp ellenkezőleg: a túlzott tudományosságot kifogásolván — szintén nem hajlandó együttműködni és segíteni. Ideje volna véget vetni ennek az áldatlan állapotnak.

Mindenesetre, a népi tánc kutatása tovább folyik abban a reményben, hogy a nagyközönség s a hazai és külföldi tudósok egyre növekvő érdeklődése helyes irányba tereli a ma még fogyatékos kiadói tevékenységet. A koreográfiai szakosztály tevékenysége elsősorban azokra a területekre irányul, ahol a kutatómunka szükségessége a legnyilvánvalóbb. A legelső feladat az Intézet minden szakosztálya számára egy olyan *Corpus* összeállítása, amely magában foglalja az ország valamennyi vidékéről összegyűjtött dokumentációs anyagot, és gondosan megőrzi mind a hagyományos, mind az újabb keletű alkotásokat, sőt azokat is, amelyek a szemünk láttára születnek meg. Ennek a *Nemzeti Folklórgyűjteménynek* természetesen koreográfiai részlege is van, s ennek első eredményeit, reméljük, 1975 végére már közzétehetjük, legalább egy kötetet a *Tipologia dansurilor populare românești* (A román népi táncok tipológiája) című, akkorra előirányzott sorozatból.

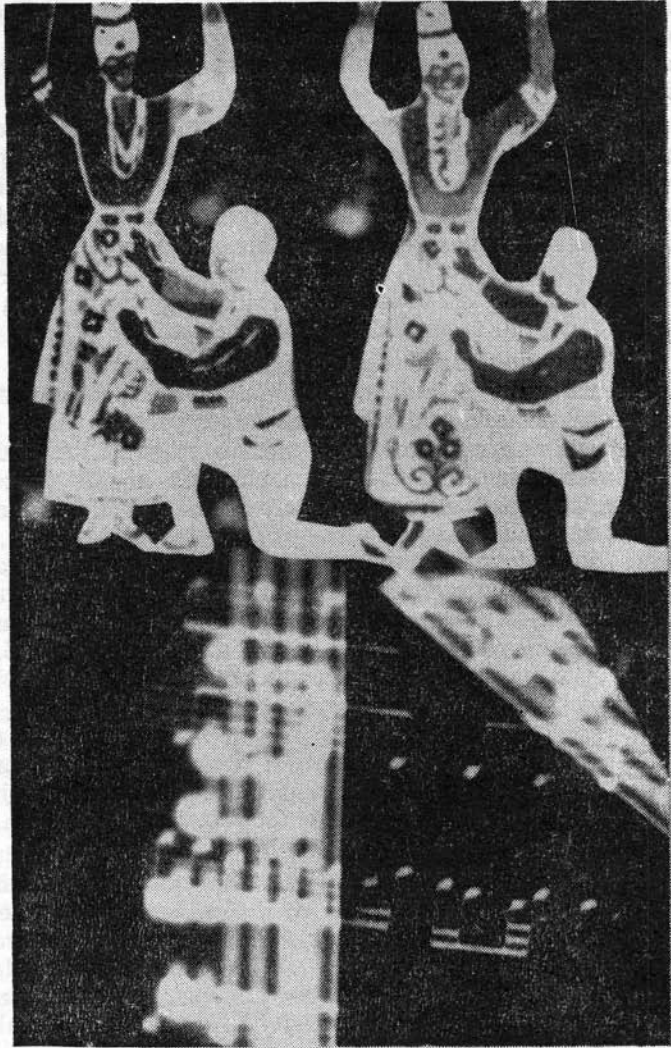
Mindezzel párhuzamosan, az Intézetnek egyes megyei művelődési bizottságokkal kötött szerződése alapján kutatóink többféle munkára is elkötelezték magukat. Az utóbbi években ezen az alapon Bihar, Szeben, Prahova, Kovászna, Dimbovița megyében folytak különböző kiterjedésű és időtartamú gyűjtések. Azonkívül, hogy ezek a gyűjtések teljesebbé teszik a Nemzeti Folklórgyűjtemény anyagát, monografikus jellegű kötetekkel az illető megyéknek is nagy szolgálatot tesznek. Az így gyűjtött anyagok, az elemző tanulmányok tudományos értéke, kétségtelen hitelessége olyan vonások, amelyeket az addigi próbálkozások a legtöbb esetben nélkülöztek.

Jelenleg kutatóinknak nagy figyelmet kell szentelniük a művészeti tömegmozgalomnak, e téren különleges feladatok hárulnak rájuk. Ez az igény ugyan a múltban sem hiányzott, de a mozgalom képviselőinek bizonyos tartózkodása és elzárkózása gátlóan hatott. Az utóbbi időben kötelezővé vált ellenőrzés, reméljük, hamarosan kedvező hatással lesz olyan területen, ahol a szakértelem, a jó ízlés és az ítélőképesség hiánya oly sokszor vezetett úgynevezett „folklór-szennyeződéshez“. A szakemberek együttműködése a népi táncot gyakran a maga eredetiségéből kivetkőztető hivatásos és műkedvelő együttesekkel, valamint a koreográfiai kiadványok ellenőrzése kétségtelenül haladást jelent majd népi műveltségünk értékesítésében.

A felmerülő sok új feladat természetesen nem akadályozhatja a tudományos kutatás folytatását. Számos olyan strukturális és alaktani, bonyolult társadalmi és néprajzi, határtudományi (interdiszciplináris), táncstilisztikai stb. kérdés létezik, amelyek megoldása az elkövetkező évek feladata, s ezért szerepelnek is az egyéni kutatói munkatervekben. A közelebbi s távolabbi jövőt illetően a szakemberek előtt a következő sürgető feladatok állanak: 1. a terepen folyó kutatómunka elmélyítése mind az Intézet gyűjteményanyagának kiegészítésére, mind az országos

koreográfiai atlasz munkálatainak megkezdése céljából; 2. strukturális-
alaktani tanulmányok a megoldatlan részletkérdések tisztázására; 3. a
népi tánc funkcionalitását tisztázó kutatások megindítása; 4. adatgyűj-
tés a népi tánc története homályos pontjainak megvilágítása érdekében;
5. a román és a szomszédos népek népi táncainak összehasonlító tanul-
mányozása, majd az európai és az egyetemes összefüggésekbe való be-
illesztése.

Sokrétű és nehéz kérdések. Megoldásukhoz a mai kutatók fokozatos
erőfeszítésén kívül a szakemberek számának lényeges növelésére van
szükség. Mindazonáltal az eddig elért eredmények mindenképpen arra
indítanak, hogy bizalommal tekintsünk a jövőbe.

Kabán József:
Táncegyüttes